

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 375-397

Geliş Tarihi:21.02.2025 Kabul Tarihi:24.03.2025

Yayın: 2025 Yayın Tarihi:31.05.2025

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1644301>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

MALİ İMPARATORLUĞU ERKEN DÖNEM KURULUŞU: SUNDIATA DESTANI

Hikmet UÇMAZ*

Gökhan BOLAT*

Öz

Bu çalışmada erken dönem Mali İmparatorluğu'nun kuruluşuna öncülük eden ve daha sonra imparatorluğunun sınırlarını genişleterek, bölgenin altın ve bakır ticaretinin merkezi haline gelmesinde önemli katkıları olan Mali İmparatoru Sundiata Keita için yazılmış olan efsanevi destan Sundiata Destanı'nın içeriği çevirisi esas alınarak Türkçe'ye aktarılmış ve özet bir şekilde ortaya konulmuştur. Sundiata (Sunjata, Sundjata veya Soundjata olarak da yazılır) Batı Afrika'nın on üçüncü yüzyıl Mali İmparatorluğu'nun kurucusu Sundiata'nın hayatını anlatan sözlü bir destandır. Hayatı ve saltanatı hakkında bilgi veren destan 1352 yılında Mali'yi ziyaret eden Büyük gezgin İbn Batuta gibi Arap seyyahlar aracılığıyla aktarılmıştır. Bununla birlikte Batı Afrika'daki hikâye anlatıcıları yedi yüz yıldan uzun bir süredir Sundiata Destanı'nı anlatmaktadır. Sundiata'nın hikayesi azim, fetih ve kültürel zenginliğin iç içe olduğu bir zafer hikayesidir denilebilir. Destanda Sundiata'nın dizlerindeki engelle rağmen kendisini avcılık ve savaş konusunda nasıl yetiştirdiği, annesine ve kardeşlerine olan bağlılığı, sürgün edilse bile bir gün geri döneceği umudundan asla vazgeçmediği anlatılır. Destanda adı geçen Mali halkının doğaüstü güçlere olan inancı ve eğilimi oldukça fazladır. Bu sebeple halk arasında büyü ve sihir yapan cadıların varlığından sıkça söz edilir. Yaşamlarını bu cadıların sözlerine göre şekillendirirler ve eşlerini de bu şekilde seçerler. Sundiata'nın annesi de aynen bu şekilde eş olarak seçilmiştir. Sundiata sürgün edildiği ülkeden güçlenerek geri dönmüş ve Büyücü Kralı olarak bilinen Soso Kralı Soumaoro ile Sundiata arasında geçen Krina Savaşı sonunda Sundiata bu savaşı kazanarak yapılan anlaşma ile Mali ülkesine kral olmuştur. Sözlü bir tarih destanı olan Sundiata, yalnızca Mali İmparatorluğu'nun tarihi hakkında bize bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda Mande etnik grubunun kültürü, aile yapısı, anne-çocuk ilişkisi, kardeşlik bağları ve kadının yönetimde olan etkisi hakkında bize bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Mali, Destan, Sundiata, Sundijata Keita, Griot

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Tarih Bölümü, ucmaz.hikmet@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9568-4438>

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Tarih Bölümü, gokbolat@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0578-4724>

This work is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0

The Early Foundation of the Mali Empire: The Sundiata Epic

Abstract

I This study essentially includes the translation into Turkish and summary of the content of the Epic of Sundiata, a legendary epic written for Sundiata Keita, the ruler of Mali who pioneered the establishment of the early Mali empire, later expanding the borders of his empire, while also playing a major role in making the region a center of gold and copper trade. Sundiata (also written as Sunjata, Sundjata, or Soundjata) is an oral epic that tells the life of Sundiata, the founder of the Mali Empire in West Africa in the thirteenth century. The epic, which provides information about his life and reign, was transmitted through Arab travelers such as the great explorer Ibn Battuta, who visited Mali in 1352, but storytellers in West Africa have been telling the Epic of Sundiata for over seven hundred years. Sundiata's story is a tale of perseverance, conquest, and victory intertwined with cultural richness. The epic tells how Sundiata trained himself for hunting and war despite his physical disability that limited his mobility in his knees, his devotion to his mother and brothers, and how he never lost hope that he would return one day, even while in exile. The Malian people mentioned in the epic had a strong belief and inclination towards supernatural powers, and for this reason, witches who performed magic and sorcery were often a matter of talk among the people. They shaped their lives according to the words of these witches and chose their wives accordingly. Sundiata's mother was also chosen as his wife in the same way. According to the epic, at the end of the Krina War between Sundiata, who returned from exile, and King Soumaoro of Soso, known as the Sorcerer King, Sundiata won the war and became the King of Mali. Sundiata, an oral history epic, tells us not only about the history of the Mali Empire, but also about the culture of the Mande ethnic group, family structure, mother-child relationships, sibling ties, and the influence of women in governance.

Keywords: Africa, Mali, Epic ,Griot, Sundiata, , Sundjiata Keita,

Giriş

Yazılı veya sözlü olması ayırt edilmeksizin destanların tarih ilmine katkısı hiçbir zaman yadsınamaz. Özellikle tarihi olayları tetkik ve tasnif ederken destanlar oldukça önem arz eder. Ünlü İranistlerden Schelegel, Geiger, Nöldeke, Marquart ve Christensen eserlerini kaleme alırken İran destanlarına dayanarak yazmışlar, bu eserlerdeki destanî anlatımları maddî medeniyet eserleri ve tarihî vesikaların yardımıyla açıklamışlardır. Benzer şekilde Alman tarihçi Mommsen, Roma tarihindeki bir takım eksiklikleri destanlar yardımıyla gidermiştir (Togan, 1985, s.45).

Türk destanları ile ilgili Wilhelm Barthold, Ziya Gökalp, A. Zeki Velidi Togan, Boratav, Jirmunskiy, Gökyay ve Sümer gibi değerli tarihçiler bu konu hakkında önemli araştırmalar yaparak destanlardaki olay ve kişilerin tarihteki karşılıklarını aramış; yazılı ve sözlü bu anlatıların tarihin gerçekliği etrafında şekillendiğini kanısına varmışlardır. Örneğin Oğuz Kaan Destanında ağızdan ağıza aktarılırken sıralamaya göre Kanglı, Karluk, Kıpçak boylarının her biri farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Ancak her üç boy da Oğuz Kaan'ın şahsında biraraya gelmiştir. Dede Korkut Hikayeleri ise aynı şekilde aktarma yapılırken katman katman ilerlemiş ve boylar ; Efsanevî Dönem, Hun Dönemi, Batı Köktürk – Türkiş Dönemi, Oğuz Yabguluğu Dönem, Ak Koyunlu Dönem (14.yüzyıl) şeklinde sıralamıştır. Bu da bize tarihin bu anlatılar aracılığı ile ulaştığını göstermektedir (Günay,2020. s.185-186)

Bunun yanısıra destanlar nesilden nesile aktararak gelen sözlü ürünler olmaları, aşama aşama ilerlemeleri ve farklı dönemlere ait farklı şahıs ve farklı olayları sanki tek bir döneme aitmiş gibi izlenim oluşmuştur. Dolayısıyla destanlar üzerinde çalışan araştırmacılar bu farklı dönemlere ait olayları tespit ederek, farklı rivayetçilerin kendi dönemlerine ait ilavelerini teşhis ederler. Ahmet Bican Ercilasun'a göre destanlar üç farklı dönemden geçer; yazıya geçirildiği dönem, oluştuğu dönem ve asıl olayların olduğu dönemdir (Ercilasun,2019. s.600). Örneğin; Oğuz Kağan Destanında Oğuz sembolik bir şahıstır ve destandaki fetihler Türk milletinın asırlar boyunca gerçekleştirdiği fetihleri temsil etmektedir (Özdemir ve Temizkan, 2024. s.589-590).

Türk tarihinin ilk yazılı Türkçe eseri olması nedeniyle Orhun Anıtlarında devleti yeniden kurmak üzere mücadeleye girişen hükümdarların bu mücadelede üstlendikleri roller, Türk Milletinin fakirlikten zenginliğe geçiş süreci ve yapısal ilişkiler, kültürel öğeler, komşuları ile olan ilişkiler, Türk Milleti ve hükümdarları için ifade ettikleri değerler ve sosyal hayat anlatılmıştır (Büyükkarcı,2021. s.174). Tarihi tarih yapan elbette bu yazılı ve sözlü kaynaklardır.

Afrika sözlü edebiyatında ise sürekli karşı karşıya kalınan doğaüstü inançlar ve doğaüstü olayların oynadığı rol nedeniyle Afrika'da, insanoğlunun kendi dışındaki

güçlere başvurma eğilimi ve olumsuz yaşam koşullarıyla başa çıkma stratejileri olarak doğal olanın ötesinde antik çağlara kadar uzanmaktadır. Olağan üstü güçler ve kahramanlık hikayeleri Afrika sözlü geleneğinin bir parçası olmuştur (Deme,2009, s.402-403).

Avrupa tarihinde ise doğaüstü güçlerin varlığı, cadı ve büyü gibi kavramlar çok da yabancı olunan bir konu değildir. 1603 yılında İngiltere tahtında bulunan Stuart hanedanlığının ilk hükümdarı VI(I). Kral James cadılığın doğaüstü ve kötücül doğasına olan inancı sebebiyle cadılığın temsil edilmesi için *Daemonologie* adlı eseri şahsen kaleme almış, hatta bu eser Shakespeare'in Macbeth'ine ilham kaynağı olmuştur. (Yiğit,2022, s.442).

Afrika Destanları

Afrika kıtası sözlü edebiyatın önemli unsurlarından birisi olan destan kültürü bakımından oldukça zengindir. Genelde kuzey, güney, doğu, batı ve merkez diye beş ayrı bölgeye ayrılan kıtanın destan kültürü bakımından en zengin bölgesi ise Batı Afrika'dır. Bu destanlardan bazıları;

Benî Hilâl Destanı; Siretü Benî Hilâl adları ile bilinmektedir. Benî Hilâl adı verilen kabileler topluluğunun Arap yarımadasından Kuzey Afrika'ya ve Mağrib'e hicretlerini ve mücadelelerini anlatan göç destanıdır (Yazıcı,2009. s. 266). Suriye, Filistin ve Ürdün gibi Arap ülkeleri yanında Mısır, Tunus, Cezayir, Fas, Moritanya, Sudan, Çad, Nijer ve Nijerya gibi Afrika ülkelerinde dilden dile anlatılan bir destan haline gelmiştir. Özellikle Kuzey Afrika'daki Berberî asıllı yerlilerin Arap kültürünü benimsemelerine önemli katkı sağlayan bu destanın çok sayıda yazması olup yalnızca Berlin Millî Kütüphanesi'nde 189 yazması korunmaktadır (Kavas,2007).

Segu Bambara Krallığı (Bamana Segu) Destanı; Bambara halkı tarafından kaydedilen, siyasi ve askeri olayları anlatan en uzun destan özelliğini taşır. Destan ilk olarak 20. yüzyılda kaydedildi ve 1972'de Fransızca 1990'da ise İngilizce olarak yayınlandı (La Meslée ,2012, s.48).

Mwindo Destanı; destan Zaire'deki (günümüzde Kongo Cumhuriyeti içinde bir devlet) Nyanga kabile halkından derlenmiştir. Kabile inançlarına ve değer

yargılarına ışık tutan destanın konusu; büyülü güçlerle doğan ve doğaüstü bir kahraman olan Mwindo'nun yaşam hikayesini anlatır. Destanda baba-oğul çatışması, toplumsal sorumluluk ve kişisel gelişime dikkat çekilmektedir. Kral ailesinde dünyaya gelen Mwindo'nun kendi ailesinin onu öldürmeye çalışmasından kurtuluşu ve sonraki hayatında kendi halkına doğru davranış kurallarını anlatır; Yedi evladından son evladı erkek olunca Mwindo'yu öldürmeye çalıştılar. Mwindo kaçtı. Teyzesi onu engellemeye çalışan herkese karşı galip gelerek onu (Mwindo'yu) bulur ve birlikte saldırıya geçerler. Mwindo'nun babası kaçır. Mwindo onu yeraltı diyarlarında takip eder. Birçok maceradan sonra babasını yakalar. Köylerine döndüklerinde ikisi barışır ve Mwindo babasının topraklarının hükümdarı olur (Nevbury,1981. s.364).

Gassire Lavtası Destanı; MÖ 500'lü yıllara denk gelen “Gassire Lavtası Destanı”, Soninke'lere aittir ve genel olarak demircilerden bahseden bir destandır. Destandaki bilgilerden hareketle Soninkeler'in atalarının “Fasa” adlı aristokratik bir kabile olduğu anlaşılmaktadır. Fasa kabilesi, Faraka'da yaşamıştır. Fasalar ise, fetih amaçlı olduğu kadar hoş vakit geçirmek için de mızraklar ve kılıçlarla at sırtında dövüşen aristokratik bir kabiledir. Wagadu, Fasa'nın efsanevi kentidir. Sanatçı, tüccar, Müslüman öğretmenler, kuyumcu ve demircileriyle ünlüdür. Destandan hareketle denilebilir ki Afrikalılarda MÖ 500'li yıllarda demircilik gelişmiş bir meslektir. Bunun sebebi savaş aletlerinin soylular tarafından kullanılıyor olması, demire verilen önemdir (Avşaroğlu,2020. s.75-76).

Ozidi Saga Destanı: Nijer Nehri Deltası'nda Ijaw (Ijo) halkının sözlü tarihini anlatan folklorik bir destandır. Destan, generalin oğlunun ölümünden sonra doğumunu, büyükannesi Oreame'nin büyülü kanatları altında büyümesinin sıra dışı biçimini ve kahramanın ailesine kaybettiği ihtişamı geri kazandırmak için her türlü adam ve canavarla girdiği sayısız savaşı anlatır. Geleneksel olarak her yıl destan kahramanı Ozidi'yi canlandırmak amacıyla bir gösteri düzenlenir ve beyaz giyinen kişiler dans eşliğinde anma törenleri yapılır. 1966 yılında bu destan John Pepper

Clark tarafından yazıya döküldü ve Dünya Edebiyat Tarihinde kendisine bir yer edinmiştir (Isidore Okpewho, 2014. s.3).

Sundiata Destanı: Bu çalışmada erken dönem Mali Tarihinin kuruluşuna öncülük eden Mali Kralı Suncata veya diğer adıyla Sundiata Keita dönemini Sundiata Destanının içeriği ele alınmıştır. Batı Afrika destanlarından en meşhuru ve diğer tüm destanlara ilham kaynağı olan Sundiata Destanı, tarihsel gerçekleri mitolojik öğeler ve kültürel sembollerle anlatmaktadır. Destanda sık sık adı geçen temalar kader, sürgün ve sorumluluktur.

Destan 13. yüzyıla ait bir sözlü geleneğin yazıya dökülmüş örneğidir ve nesiller boyu anlatımı da devam etmiştir. Griot ya da jeliw (mande dilinde jaliw) olarak destanda adı geçen kişiler birer şair, hikâye anlatıcısı, müzisyen veya şarkıcı olarak kabul edilebilir. Bu griotlar yalnızca hikaye anlatıcısı olarak görülmemelidir ki bu kişiler aynı zamanda sosyal-politik ve kültürel sorumluluklarının da bilincinde olan kişilerdir.

Destanın yazılı özetleri 1890'dan önce Arapça olarak mevcut iken 1890'larda destanın çeşitli versiyonları Fransız yetkililer tarafından toplanmış ve 1898'den itibaren Fransızca ve Almanca tercümeleri yayınlanmıştır.

Sundiata destanı, Afrika tarihi, kültürü, edebiyatı ve siyaseti üzerine akademik derslerin her aşamasında yer almaktadır. Hikaye anlattığı olayların döngüsünü takip etmenin kolay olması, metnin ayrı hikayeler olarak okunabilecek bölümlere güzel bir şekilde ayrılması ve bazı bölümlerde egzotik olaylar veya aktörler bulunurken, diğer bölümlerde bir annenin çocuğuna olan sevgisi ve üvey kardeşler arasındaki rekabet gibi evrensel temalar yer alması nedeniyle geniş kitlelere ulaşan bir metindir (Jansen,2018. s.318).

Sundiata Destanında baskın bir şekilde kadın karakterlerin kahramanlık rolleri de dahil olmak üzere çeşitli rollere sahip olduğunu görmekteyiz. Ancak akademisyenler genellikle konuyu tüm boyutları ile ele alırken kadının rolüne dikkat çekmekte ve kadını takdir etmekte başarısız olmaktadır. Bu rollerin yerine erkek karakterlere ve onların eylemlerine odaklanmaktadır. Yorumlayanlar açısından

erkek karakterler erkeklerin deneyimleri ve eylemleri kadınlarınkinden daha fazla dikkat çeker. Kahramanlık gibi kavramlar erkek bakış açısıyla görülmekte ve anlaşılmaktadır. Bu destanlarda, bir erkek kahramanlık anlayışı hakimdir ve kadın karakterler kahramanlık statüsünde erkek rollerini üstlenirler, tipik olarak erkek kılığına girerler ve erkeklerin yaptıklarını yaparlar (Mbele,2006. p.61). Örneğin; Sundiata'nın annesi sadece uzun hamileliğe ve diğer kadınların hakaretlerine katlanmakla kalmadı, aynı zamanda Sundiata ile sürgüne gitti, ona rehberlik etti, onu korudu ve ona çok önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Çoğu kaynak bunu kahramanca bir davranış olarak görmemekte ya da önemsememektedir.

Oysaki kadın faktörü tarihin her döneminde yönetimde ve tarihe yön veren önemli konularda öne çıkmıştır. Kadının yönetimdeki etkisi antik dönemde Orta Asya'da kadınların hukuki, sosyal ve ekonomik konumuna dair bilgiler büyük ölçüde kısıtlı olsa da Türk toplumunda kadın ve sosyal statüsü bu bakımdan istisnadır. Türk kadınının toplumsal rolleri, siyasi görev, unvan ve yetkileri, günlük hayatta üstlendikleri görevler Orhun Yazıtlarından Çin, Roma ve Bizans kaynaklarına ve MÖ. 2. yüzyıldan itibaren Türkistan coğrafyasına yolculuk eden seyyahların seyahatnamelerine yansımıştır (Kuzakçı,2023, s.633). Selçuklu Devletinde ata binen, kılıç kuşanan ve hükümdar yerinde olmadığı zamanlarda bile (Kuşcu,2016. s.173) devlet yönetiminde etkili iken; Osmanlı tarihinde de kadın sultanların taht yönetiminde etkili olmaları, şehzade annesi olmanın önemi, haremın yönetimdeki etkisi inkâr edilemez (İslamoğlu,2023, s.1003).

Bu çalışmada sık sık adı geçen Batı Afrika ülkesi Mali İmparatorluğu, geçmişte Biladüssudan günümüzde ise Sahraaltı Afrika bölgesi olarak adlandırılan bölgede kurulan devletlerden biridir. Mali İmparatorluğu kuruluşundan önce 12. yüzyılda bölgede hakim olan, Soso veya Susu olarak birkaç isimle kaynaklarda adı geçen Sosso Krallığı (MS 1180-1235), Batı Afrika kıyısındaki eski bir krallıktı. Bugünkü Moritanya'nın doğusunda yer almış bu krallık Soninke hanedanlığı tarafından yönetiliyordu. Eski Afrika tarihçilerine göre Sosso Kralı olan Sumanguru Kante'nin krallığının zalim ve sert bir yönetim

anlayışına sahipti. Buna rağmen sert liderlik tarzı imparatorluğu dengede tuttu ve ulus devletler içinde örgütlenmeye yol açtı. Ayrıca bu zalim yönetiminin altında güçlü bir ekonomik başarı da vardı. Halkını korkutmak ve krallığını bir arada tutmak için "büyü" kullandığı için kaynaklarda *Büyücü Kral* olarak bilinir. Soumaoro Kanté (Sumaworo Kanté veya Sumanguru Kanté), 13. yüzyılda Gana İmparatorluğu'nun başkenti Koumbi Saleh'i ele geçirmiş ve günümüzde Mali Cumhuriyeti olan bu bölgede Mandinka halkı (Mande olarak kaynaklarda geçer) da dahil olmak üzere birçok komşu devleti fethetmeye başlamıştır. Sert yönetiminden bıkan halk Sundiata Keita'dan yardım istemiş ve Mandinka Prensi Sundiata Keita, Kirina Savaşı'nda (yaklaşık 1235.) ona karşı çıkmak için daha küçük krallıklardan oluşan bir koalisyon kurarak Soumaoro Kanté'yi mağlup etmiştir (Moussa Hissein Moussa,2024). Hakim olduğu süre boyunca Nijer kıyıları da dahil bir çok bölgede etkin olan Sosso Krallığı'nın ömrü ne yazık ki kısa olmuştur. Bu krallık tarihte benzer kaderi yaşayan Hunlar ile özdeşleştirilebilir (Graft Johnson, 1957. s.61).

1235'te Sosso kralı Sumanguru'ya karşı Mali hükümdarı Sundiata'nın yaptığı ve büyük bir zaferle sonuçlanıp destanlara konu olarak efsane olarak anlatılan Kirina savaşı (Leroux,1913, s.25) Mali İmparatorluğunun asıl kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Sundiata, Bambouk altın madenleri (günümüzde Senegal'in doğusu ve Malinin batısı), Aşağı Senegal ve Gambia'yı ele geçirerek ülkesinin sınırlarını Atlas okyanusu kıyılarına kadar genişletmiş ve imparatorluk Sakura döneminde Timbuktu'nun da içinde bulunduğu doğuda Gao'ya (Nijer Nehrinin doğusu, Malinin kuzeydoğusu) kadar ulaşmıştır. 13.yüzyılda ortaya çıkan bu adam efsaneye göre bir kahramandı (L'Afrique française,1909, s.188).

Mali, Sahra Çölü ve Nijer Nehri vasıtasıyla yapılan ticaretle oldukça zenginleşmiş, Mansa Süleyman (1341) döneminde burayı ziyaret eden İbn Batuta, ülkede hâkim olan huzur ve güven ortamından bahsetmiştir (Conrad, 1992, p.150).

Destan seçkin ve elit bir Fransız koleji olan École William Ponty'de 1937 yılında drama-tiyatro oyunu olarak sahnelendi (Bulman,2004. s.35) ve destanın günümüzdeki son hali 1950'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Griot veya geleneksel sözlü

tarihçi olarak bilinen Djeli Mamoudou Kouyate'nin sözlü anlatımı, 1960 yılında Gineli bir tarihçi olan ve aynı zamanda öykü de yazan Djibril Tamsir Niane tarafından Fransızcaya çevrilmiştir (Curtis,2005. s.112-113). Sundiata Destanı şimdiye kadar Arapça, İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerine çevrilmiştir (Bulman,2004, s.75).

“Ben bir griot'um. Ben, Djeli Mamoudou Kouyate; Bintou Kouyate ve Djeli Kedian Kouyate'nin oğlu, hitabet sanatında ustayım. Çok eski zamanlardan beri Kouyate'ler Mali'nin Keita prenslerinin hizmetinde olmuştur; bizler konuşma, yüzyıllar öncesine ait sırları barındıran depolarız. Güzel konuşma sanatının bizim için hiçbir sırrı yoktur; biz olmasak kralların isimleri unutulup giderdi, biz insanlığın hafızasıyız; söylenen sözlerle kralların eylemlerini ve kahramanlıklarını genç nesiller için hayata geçiririz” sözleri destanda adı geçen Djeli Mamoudou Kouyate'ye aittir (Hopkins,1997. s.43). Kendisi Keita ailesine özel görevlendirilmiş sözlü tarihçidir.

Sözlü anlatılar nesilden nesile aktarılırken değişime uğraya bilir ancak bu destanın yazıya aktarılmış hali İbni Haldun'un Arapça kaynaklardaki tespitleri ile doğrulanmıştır. Mali tarihinin erken dönem kuruluşu hakkında bize bilgi veren eserler mende sözlü edebiyatı olan destanlar ve şiirlerin yanısıra İbn Haldun'un 14. yüzyılda kaleme aldığı *Kitab al-'Ibar* adlı eseri de bölge hakkında detay vermektedir. İbn Haldun bu eserinde bedeviler arasındaki dayanışma ve bağlılığı anlatmış ve Berberleri öven ifadeler kullanmıştır (Demirer,2023, s.118). İbn Haldun'un günümüzde Mukaddime olarak bilinen eseri *Kitab al-'Ibar* adlı eserinin giriş kısmıdır. *Kitab al-'Ibar* yedi ciltlik bir eserdir ve Tunus'ta geçirdiği dönemin ürünüdür (İbn Haldun,2007. s.15)

İbn Haldun *Kitab al-'Ibar* eserini 1382 yılında Sultan Ebû Abbas'a (Hafşiler olarak bilinen 1228-1574 yılları arasında Tunus'ta hüküm sürmüş Berberi hanedan hükümdarı.) takdim etmiştir ve “Tunus Nüshası” olarak bilinen bu nüshasında Hutbe, Mukaddime, Mağrip, Arap ve İslâm devletleri bölümleri bulunmaktadır (Köse,2017, s.127).

Faşlı bir seyyah olan ve 14. yüzyılda yaşamış Ibn-i Batuta ise 1352-1353 yılları arasında Mali'yi ziyaret ederek özellikle Mali Sarayı'ndaki yaşantıya dair gözlemlerini ilk elden aktarmıştır. Batuta'nın gözlemleri daha çok Mali sarayı ve Sundiata 'dan sonra tahta geçen ve ülkeyi zenginlikte zirveye ulaştıran Mansa Musa ile ilgilidir. Ibn Battuta sarayda misafir olarak kaldığı süre boyunca huzura kabul ve törenlere çokça şahit olmuştur (Battuta Seyahatnamesi, Cilt-1-2).

Destanın giriş bölümünde Griot adı verilen anlatıcı, kendisini asırlık sırları barındıran bir depo olarak görür ve kendisi olmasaydı hükümdarların unutulup gideceğinden bahseder. Kendilerini insanlığın hafızası olarak tanıtan Griotlar, kralların yaşamlarını ve kahramanlıklarını sözlü bir gelenek ile diğer nesillere ulaştırmak için aracı olduklarını ifade ederler. Griot geleneği babadan oğula geçen bir yapıya sahiptir. Mali krallarının geçmişini bile griotlar, olayları ve durumları olduğu gibi aktarırlar ve asla sözlerine yalan katmazlar. Sözleri saftır, anlaşmazlık çözerler ve krallar hakkında bilgi verirler.

Djibril Tamsir Niane tarafından Fransızcaya çevrilen ve G. D. Pickett'in İngilizce çevirisini esas alarak Türkçeye aktardığımız Sundiata Destanı yedi bölümden oluşmaktadır. Bölümler ve içerikleri şu şekildedir:

Destanda adı geçen karakterlerin isimleri ve özellikleri:

Griot (Sözlü anlatıcı): Djeli Mamadou Kouyate

Sundiata: Parlak ülkenin babası

Diğer isimleri: Maghan Sundiata Mari-Djata Sogolon Dhata Nare Maghan Djata Djata MandingDiara Lion of Mali Sogo Sogo Simbon Salaba

Ataları:

Bilali Bounama: Keitaların Atası, Lawalo, Latal Kalabi, Damul Kalabi, Lahilatoul Kalabi, Kalabi Bomba, Kalabi Dauman, Mamadi Kani, Kani Simbon, Kamignogo Simbon, Kabala Simbon, and Bamari Tagnogokelin Simbon, MıBali Nene, Bello, Bello Bakon

Ailesi:

Maghan Kon Fatta or Frako Maghan Keigu: Sundiata'nın Babası

Sassouma Bérété: Maghan Keigu'nun İlk eşi, Kral Dankaran Touma'nın annesi

Sogolon Kedjou: Maghan'ın ikinci karısı, Sundiata'nın annesi, Prenses Sogolon Kolonkan'ın Annesi

Namandjé: üçüncü eş, Sundiata'nın en iyi arkadaşı Manding Bory'nin annesi

Soumaoro Kanté: Sosso'nun güçlü kralı, aynı zamanda çok zalim biri

Fakoli Koroma: Baş General

Mansa Konkon: Djidiba'daki kral, büyük bir büyücü

Soumaba Cissé: Gana Kralı, Wagado

Moussa Tounkara: Mema kralı

Bölüm 1-Mali'nin İlk Kralları

Sundiata, Manding Diara, Mali Aslanı, Sogolon oğlu Sogolon Djata, Nar oğlu Nare Maghan Djata

Sundiata: Krallar arasında en büyüktü ve insanlar arasında eşsizdi. Sundiata'nın babası Maghan Kon Fatta, yetenekleriyle ünlüydü ve aynı zamanda tüm halklar tarafından sevilen iyi bir kraldı. Birgün ülkelerine bir yabancı geldi, kendisine av hayvanı hediye etti ve kralın dikkatini çeken konuşmalar yaparak kendisine şunu söyledi: “şehrinize doğru yabancılar geliyor ve gelenlerden biri kambur bir kadın ve siz onunla evleneceksiniz. O kadın Mali'nin ismini ölümsüz kılacak kişinin annesidir. Kaderin size bu kadını getirmesi için ona bir kurban vermelisiniz, örneğin ona kırmızı bir boğa sunmalısınız, boğa gücü temsil eder.” Dedi. Kahinlerin sözlerine her zaman önem veren kral elbette bundan etkilenmiştir.

Günlerden bir gün saraya üç yabancı geldi ve içlerinden biri kız kardeşini krala vermek istediğini söyledi. Kardeşini kral eşi olmaya layık gördüklerini anlattılar. Genç kızın duruşundan açıkça belliydi ki, kamburdu ve son derece çirkindi. Kızın kardeşleri bir bufaloyu öldürmüş ve onun kuyruğunu da krala hediye etmişlerdir. Hatta gelirken yanlarında getirmişlerdir. Kralın kendisine kambur olan o kadını eş olarak seçtiğinden, Sogolon ile olan düğünden ve ardından Sogolon'un hamile kalmasından, ikinci eş olmasından destanda bahsetmektedir.

Bölüm 2-Aslan Çocuk

Kralın ilk karısı olan Sassuama, Sogolon'a karşı kin ve nefret dolu idi ve ona büyü yaptırmak için büyücülerini davet etti. Ama büyücüler Sogolon'a büyü yapamayacaklarını söylediler. Doğum zamanı geldi ve Sogolon bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Tamtamlar davullar çalındı ve bu müjdeli haber tüm ülkeye duyuruldu. Ülkenin bütün griotları oradaydı ve kralın bebeğine övgüler ve şarkılar bestelemişlerdi. İsmi Mari Djiata oldu.

Bölüm 3-Çocukluk

Üç yaşına gelmesine rağmen Sundiata halen yürüyemeyen sakat bir çocuktü. Ve yürüyebilmesi için oldukça uzun bir zamana ihtiyaç vardı. Sogolon'un ikinci çocuğu ise kız oldu ve ismini Kolonkan koydu İstedığını bulamayan Kral, Sogolon'u saraydan uzaklaştırdı ve yeniden bir evlilik yaptı. Namandje ile evlendi ve bir oğlu dünyaya geldi. İsmi Baukari koydu.

Bölüm 4-Aslanın Uyanışı

Nard Maghan'ın ölümünden sonra yaşlılar konseyi sarayda toplandı ve ilk eşten olan Dankaran Touman kral ilan edildi. Annesinin güçlü olması bunda önemli bir etkidir. Onların düşüncesine göre bacakları sakat olan birine krallık elbette verilemezdi. Sırf bu sebepten ikinci eş olan Sogolon sarayın bahçesinde uzak bir yerde yaşamaya layık görülmüştü. Sundiata bir gün annesinden bacağının üstüne basmak için demir bir çubuk istedi. Ve kendisi için yapılan demir çubuklara gücünü vererek ayağa kalkmayı başardı. İlk eşten olan Dankaran Touman oldukça renksiz bir kişilik ve sevilmeyen biriydi. Sogolon oğlu Djiata etrafına topladığı yeni arkadaşlar ile popülaritesi her geçen gün artmaya başlamıştı Bu durum, iki taraf arasında kıskançlığın ortaya çıkmasına sebep oldu. Djiata kendini avcılık konusunda geliştirdi, ok ve yaya atma konusunda ustalastı ve iyi bir avcı oldu. Sogolon Djiata adı giderek Sundiata veya Sondjata oldu. Kraliçe anne Sassuama bu popülariteden rahatsız oldu ve Sundiata'yı öldürmeye karar verdi. Mali'nin en büyük cadılarını çağırdı ve onlara vaatlerde bulundu. Ancak Sundiata'nın güzel kalpliliği cadıları mest etti ve kraliçenin kötü düşüncesi gerçekleşmemiş oldu.

Bölüm 5-Sürgün

Anne Sogolon tehlikenin farkındaydı ve çocuklarını topladı ve onların henüz çok güçsüz olduklarını ve başka yere gitmeleri gerektiğini anlattı. Sunjiata istemeyerek de olsa saraydan uzaklaşmayı kabul etti. Aradan tam yedi yıl geçti ve Sundjiata büyüdü. Mansa Konkon'un sarayında bir süre kaldıktan sonra oradan ayrılıp Tabon Krallığının (Gine'nin batısı) yolunu tuttular. Ancak Tabon Kralı onlara Gana'ya gitmelerini önerdi. Gana ülkesinin suyu az ve kurak bir yerdi. Çok sayıda cami ile karşılaştılar ve Gana sarayına ulaştıklarında sarayın çok heybetli ve yüksek olduğunu gördüler. Gana Kralı'nın huzuruna çıktılar ve Malili olduklarını, ilk eşten olan çocukların kendi çocuklarını istemediğini ve oradan çıkmak zorunda kalıp buraya geldiklerini ve sığınma talep ettiklerini belirttiler. Gana Kralı onları çok nazik karşıladı ve onları sarayına kabul etti. Mali prenslerinin kendi evlatlarının arasına katılmasına müsaade etti. Anne Sogolon bir yıl sonra hastalandı ve iyileşmesi için Gana Kralı onları deve kervanları ile Nijer'de bulunan Mema Krallığına (Timbuktunun batısında bulunan bir Soninke şehir devleti) gönderdi. Sundiata bu yolculuk esnasında herkesten bir şeyler öğrenebilmek için sürekli sorular sordu ve ülkeler hakkında bilgi aldı. Mema sarayında çok iyi karşılandılar. Sogolon'un sağlığı için bu bölgenin iklimi çok iyi geldi. Kralın çocukları olmadığı için Sogolon'un çocuklarını kendi çocukları gibi benimsedi ve özellikle Sundjiata ya özel bir ilgi gösterdi ve onu yetiştirmeye başladı. Sundiata'nın yeteneklerinin farkına varan Mema halkı, Sundjiata'nın Mema'dan Mali'ye kadar sınırları genişleteceğini hissetmişlerdi. Sundiata, Mema Krallığında yaşarken "aslan kadar güçlenmeye" başladı ve Mema halkının en büyük generali Moussa Tounkara ile savaştı ve Mema tahtının varisi oldu. Anne Sogolon bir gün oğlu Sundiata'ya şu kelimeleri kullandı *"Senin kaderin Mali'de yatıyor, benim buradaki görevim bitiyor ve seninki başlıyor, ama bir süre daha beklemelisin, henüz vakti var"* diyerek onu Mali'ye geri dönmek için ikna etmeye çalıştı.

Bölüm 6- Soumaoro Kante, Büyücü Kral

Gana İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra öne çıkan, ancak destanda zalim bir büyücü kral olarak tasvir edilen Sosso halkının tarihi lideri Soumaoro Kanté, Mandinka Krallığına saldırarak Dankaran Toumani'nin korku içinde kaçmasına neden oldu. Mali'ye ulaşmadan önce Soumaoro, eski Gana İmparatorluğu'ndaki dokuz krallığı fethetti. Sundiata Mema'dayken, Soumaoro'nun Mali'yi istila ettiğini öğrendi. Kendi kardeşi Dankaran Toman ise kaçmıştı.

Sundiata'nın kızkardeşi birgün Mema'da, kendi ülkesinden gelen bazı bitkilerin pazarda satıldığını gördü, onlardan aldı, koşarak saraya geldi ve annesine haber verdi. Anne Sogolon bu bitkileri kokladı ve Mali'ye olan özlemi bir kez daha derinleşti. Bu tüccarlar ile tanışan anne Sogolon, onlardan ülkesi hakkında bilgi aldı ve büyücü kralın kendilerine yaptığı kötülükleri dinledi. Sundiata'dan ülkesine geri dönmesini ve onlara sahip çıkmasını istediler.

Bölüm 7-Dönüş

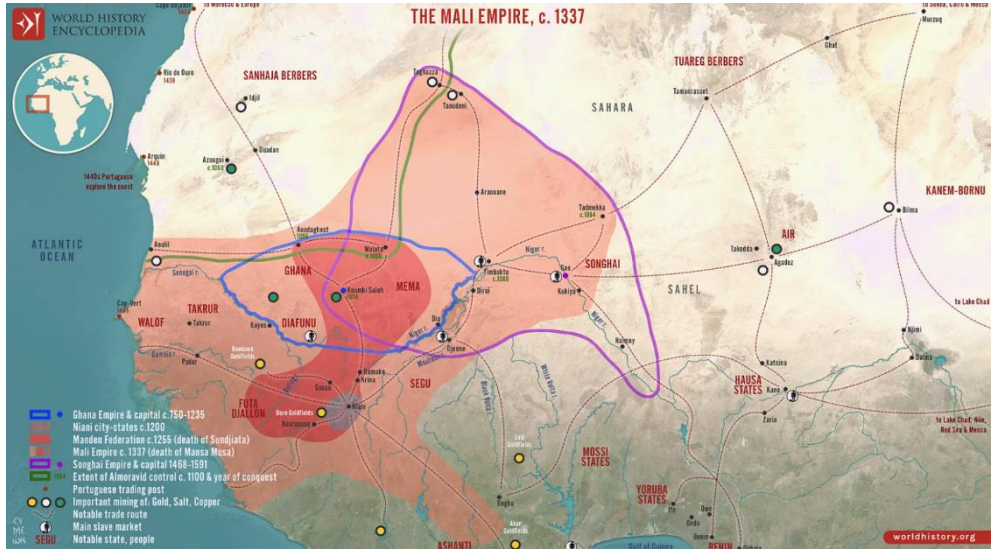
Annesinin ölümünden sonra Mali'ye gitmeye karar veren Sundjiata bu isteğini Mema kralına ilettili. Ve ondan izin alarak kendi ordusunu oluşturdu. Mandinka halkı daha sonra sürgündeki Sundjiata'yı çağırdı. Çünkü Mandinka halkı zalim yöneticilerinden bıkmıştı. Mema halkı tarafından çok sevilen Sundiata, karşısına çıkan tüm orduları yendi. Ve komşu küçük krallıklardan oluşan bir koalisyon kuran Sundiata, Sosso'ya karşı MS 1235'te Kirina Savaşı'nda zafer kazanarak Mali İmparatorluğu'nun ilk hükümdarı oldu ve "Mansa" veya "Kralların Kralı" ünvanlarıyla tahta oturdu.

Tahtta olduğu süre içerisinde Niani şehrini (Nijerin sol tarafı Gine'nin kuzeydoğusu) yeniden inşa etti ve Mali İmparatorluğunun başkenti ilan edildi. Sundiata'nın sayesinde bölgeye Arap ve Afrikalı tüccarlar yeniden gelmeye başladı. Ticaret yollarının aktif hale gelmesi, altın ve bakır madenlerinin varlığı ile bölge zenginleşmeye başladı. Kısa süre sonra imparatorluğun temelini atmaya başladı ve taç giyme töreninde soylulardan ve ileri gelenlerden oluşan ve adını Gbara koydukları meclis Kouroukan Fouga olarak bilinen sözlü bir anayasayla sundu. 1236 yılında yazılı hale getirilen bu anayasa Mali İmparatorluğu'nun ilk

anayasası kabul edilir. İçeriğinde sosyal haklar, mülkiyet hakları, çevre korunması ile ilgili maddeler ve kişisel sorumluluklar yer almaktadır. İnsan hakları bildirgesinin bir örneğidir. (De Raedt, 2017. s.202) Bu anayasa kurulan bu devleti imparatorluk seviyesine taşıyacaktı.

Bölgede altın ve tuz ticaretini canlandıran Sundiata yirmi beş yıl hüküm sürdükten sonra 1255'te belirsiz bir nedenden dolayı öldü. Sundiata Destanı'nın hiçbir versiyonunda Mali İmparatorluğu'nun kurucusunun tam olarak ne zaman ve nasıl öldüğü belirtilmez. Mekke'ye yaptığı hac yolculuğu Arap yazarların dikkatini çeken on dördüncü yüzyıl imparatoru Mali İmparatoru olan Mansa Musa, Sundiata'nın yeğeni, Mali sultanlığının ilk hükümdarı kabul edilen Sondiata'nın kızkardeşinin oğullarından birisidir (Tamdoğan, 2022, s.637).

Bu destan Mali imparatorluğunun kurucusu olan Sundiata Keita'nın efsanevi bir kişilik olarak yüzyıllarca sözlü olarak anlatılan daha sonra ise farklı dillerde yazıya geçirilen ve Mali tarihi hakkında önemli bir kaynaktır. Sundiata'nın kurduğu imparatorluk zamanla dünyanın en zengin imparatorluklarından biri haline geldi ve onun soyundan gelenler arasında şimdiye kadar yaşamış en zengin bireylerden biri olan Mansa Musa da vardı. Mansa Musa hacca giden ilk kral olma özelliğini taşımaktadır (Kavas,2004, s.146-148). Onun idaresi imparatorluğun 16. yüzyıl boyunca hayatta kalmasını sağladı; kendisini, imparatorluğunu ve ailesini hikâye anlatıcılarının hayal gücünde sağlam temeller üzerine oturttu.

Mali İmparatorluğu Haritası, 1200- 1337

Sonuç

Afrika destanları tarih, mit ve kültürel değerleri harmanlayarak kıtanın edebi mirasına değer katar, yetenekli hikaye anlatıcıları (griot) tarafından nesilden nesile aktarılırlar ve Afrika toplumlarına, geleneklerine dair öngörüler sunar. Griot adı verilen sözlü tarih anlatıcıları toplum içinde saygın bir yere sahiptirler, halk arasında ayrıcalıklı sınıf olarak kabul edilirler ve saygınlıkları günümüzde de halen devam etmektedir. “Grio” kelimesi menşei olarak Portekizce “criado” (halk şarkıcısı, efendinin hizmetçisi) gibi manalar taşımaktadır. Her mahalli dilde farklı isimler verilmektedir. Sorumluluklarının bilincinde olan bu kişiler bu sözlü destanların korunmasında önemli rol oynamaktadırlar. Griotlar aynı zamanda bir müzik aleti çalabilme yeteneğine ve doğaçlama yapabilme yeteneğine sahip olmalıydılar. Yetiştikleri aile de *griot* olmalıdır. Genelde ailenin erkek üyeleri griot olabilir. Buradan anlaşılacağı üzere babadan-oğula geçen bir meslek gibidir. Tüm harcamaları efendileri ve toplum tarafından karşılanmaktadır.

Afrika sözlü destanları, yazılı edebiyattan önce gelir ve kültürel kimliğin temeli olarak kabul edilir. Afrika sözlü destanlarının incelenmesi, küresel hikâye anlatma gelenekleri ve kültürlerin tarihlerini koruma biçimleri hakkında oldukça geniş bir

bakış açısı sağlamaktadır. Bu destanlar toplum arasında kimlik oluşumu ve bir gurur sembolüdür. Destanlar toplumun adeta birer yapı taşı gibidir, toplumsal normları ve ahlaki kuralları temellendirir.

Batı Afrika destanlarının genel yapı itibariyle üç bölümden oluştuğu görülür: Kahramanın soyu, ailesi, hayat hikayesi ve sonuç olarak başarısı, kahramanlıkları. Yaşam mücadelesi ve kahramanlıkları destanların birincil konusudur.

Araştırmamızın konusu olan Sundiata Destanı; Batı Afrika ülkesi olan Mali İmparatorluğunun tarihi hakkında bilgi verir ve o döneme ait bilgi kaynağı ise griotlar olarak bilinen hikâye anlatıcıları tarafından kaydedilen Mandinka (Mande) sözlü geleneğidir. Ve İmparatorluk hakkında bilinen en önemli sözlü kaynak ise kurucu Sundjiata'yı anlatan destan olmuştur. Yazı yazmayı bildikleri halde ezberleme ve hafızada tutmaya oldukça önem vermektedirler. Bu destanı diğerlerinden ayıran en önemli özelliği; Kendisinden sonra gelen destanlara ilham kaynağı olması ve Keitaların soylarını ve soyisimleri halen devam ettirme konusunda başarılı olmalarıdır. Keita soyismi günümüzde bile saygınlığını korumaktadır. Destanda adı geçen kahraman modern devletler tarafından “Milli Kahraman” kabul edilmiş ve Sundiata Destanı, Mali Cumhuriyeti'nin Milli Marşı olmuştur. Günümüz griotları destanı anlatırken, destanda başrol oynayan kahramanları günümüz Mali Cumhuriyeti devlet adamlarına benzeterek anlatmaktadırlar. İktidarlar değiştikçe hikayeyi de ona göre uyarlamaktadırlar.

Sözlü bir destan olan Sundiata Destanı, yalnızca Mali İmparatorluğu'nun tarihi hakkında değil, aynı zamanda Mande etnik grubunun kültürü ve aile yapısı hakkında da bize bilgi aktarmaktadır. Maninka toplumu yerel düzeyde babasoylu geniş aileye, bölgesel düzeyde ise klan adlarıyla bilinen geniş klanlara dayanmaktadır. Mande (mandinka) aile yapılarının iki unsuru vardı: Yapıcı (badenya) ve yıkıcı (fadenya). Fadenya veya "baba çocukluk" üvey kardeşler arasındaki rekabettir ve Sundiata destanında Sogolon'un oğlu Sundjiata ile Sassouma'nın (Kral Nare) oğlu Dankaran Touman arasındaki düşmanlıkla temsil edilir. Marghan'ın ilk karısı Fadenya'nın yıkıcı güçleri sonunda Sassouma'nın Sogolon'un ailesine zarar vereceği

korkusuyla Sundiata ve annesinin Mali'den sürülmesine neden olur. Badenya, yani "anne-çocukluk" aynı annenin çocukları arasındaki sevgidir.

Bu destanda, Sundjiata'nın kız kardeşi Kolonkan'ın, Sassouma'nın büyücülük girişimlerine karşı onu korumadaki desteği ve kardeşlerinin daha sonra Mali'yi geri alma savaşında ona verdiği destekle temsil edilmektedir. Sundjiata'nın fiziksel engelinin üstesinden gelmesi, beklenmedik bir şekilde engellerini aşması ve annesinin yalvarışına yanıt olarak yürümeye başlaması için anne desteği de önemlidir. "Çocuk, annenin değerinden daha değerli değildir" diyen anlatıcı, annenin öneminin altını çiziyor. Sundjiata'nın kaderini gerçekleştirmek için hem *Fadenya'nın* hem de *Badenya'nın* karşıt güçlerine ihtiyacı olması anlamlıydı; bu da Mande kültürü için her iki unsurun da gerekli olduğunu gösteriyordu.

Destandan anlaşılacağı üzere kadının yönetimde etkisi oldukça fazladır. Destana göre Mali imparatorluğunda kralın tahta geçişlerinde belli kuralları olan bir veraset sisteminin uygulanmadığını görüyoruz. Taht babadan oğula geçtiği gibi başka bir kardeşe, kız kardeşin oğluna, amcaoğullarına geçtiği durumlarda yaşanmıştır. Bu kuralsızlık durumu kimi zaman imparatorluk içerisinde taht kavgalarına yol açmıştır. Hatta destanda Sundiata'nın kıskançlıklar nedeniyle sürgüne gönderildiği açıkça görülmektedir. Sürgüne dahi gitse kendi hayallerinden vazgeçmeyen bir kişiliğe sahip olan Sundiata, ülkesinden ayrı kaldığı dönemde kendi kaderine küsmemiş ve kendini daima geliştirmiştir.

Destanda Sundiata'nın, Mali küçük bir şeflik iken malinkeleri bir araya getirerek hepsini bir çatı altında toplaması ve Sundjiata'nın uyguladığı sistemsel ekonomik gelişmeler sonucunda ise ülkenin bir imparatorluk haline gelmesi anlatılır.1230 yılında Sosso Kralı ile yaptığı Kirina Savaşı ise Mali İmparatorluğu'nun kuruluşu kabul edilmektedir. Burdan anlaşılacağı halk zalim bir yönetici ile ferahlık içinde yaşamaktansa, daha önceden yönetimde gayet merhametli olan bir babanın soyundan gelen Sundiata'yı kral olarak görmek istemiş ve onun kazanması için destek vermiştir.

Sundiata destanı halen Mande'nin geleneksel kültürünün ayrılmaz bir parçası ve hikâye griotlar ve maskeli ritüeller aracılığıyla yeniden anlatılmaya devam ediyor. Hikâye aynı zamanda sadece Batı Afrika kültüründe değil, dünyada da yadsınamaz bir iz bırakmıştır. Bugün pek çok lise ve üniversitede Afrika edebiyatı ve tarihi derslerinde Sundiata'ya yer verilmektedir. Hatta bazı kişiler efsanenin Disney'in son derece başarılı animasyon filmi Aslan Kral'a ilham verdiğini iddia etse de bazı yorumculara göre film William Shakespeare'in Hamlet'i ile daha fazla benzerlik göstermektedir. Destan bugün aynı zamanda Mali , Gambiya , Senegal ve Gine Cumhuriyetlerinin resmi ulusal mitolojisinin bir parçası haline gelmiş ve ilkökul müfredatındaki tarih derslerinde işlenmektedir.

Kaynakça

- Togan, Ahmet Zeki Velidi (1985), *Tarihte Usul*, Enderun Kitabevi, İstanbul
- Avşaroğlu Nadir (2020), Destanlarda Maden ve Madencilik
- Bulman, Stephen (2004). "A school for epic? The école William Ponty and the evolution of the Sunjata epic, 1913–c. 1960". in Jansen, Jan; Mair, Henk M. J. (eds.) 71-94 <https://doi.org/10.2307/3172019>
- Büyükkarcı, Orhun. (Aralık 2021), "Orhun Yazıtlarına Göstergebilimsel Bir Yaklaşım", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/ Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı,174-196
- Conrad, David C. (1992). "Searching for History in the Sunjata Epic: The Case of Fakoli". *History in Africa*. 19: 147–200. <https://doi.org/10.2307/3171998>
- L'Afrique française (Paris. 1909), L'Afrique Française: bulletin mensuel du Comité de l'Afrique française et du Comité du Maroc, Paris ,1909-1960 s.188
- De Graft-Johnson, J. C. (1957). African Empires of the Past. *Présence Africaine*, 13, 58–64. <http://www.jstor.org/stable/24346833>
- De Raedt, T., & Fofana, A. T. (2017). Un entretien avec Cheikh Hamidou Kane. *The French Review*, 91(2), 190–202. <http://www.jstor.org/stable/44865323>
- Deme, Mariam Konate (2009). "Heroism and the Supernatural in the African Epic: Toward a Critical Analysis." *Journal of Black Studies* 39, no. 3, 402–19. <http://www.jstor.org/stable/40282569>. P.402
- Demirer, Arif. (2023) "Mali İmparatorluğu'nun Siyasi Tarihi (13. Ve 14. Yüzyıllar)". *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 23, sy. Mart ,112-21. <https://doi.org/10.11616/asbi.1205376>
- Djibril Tamsir Niane, <https://www.britannica.com/biography/Djibril-Tamsir-Niane> erişim tarihi: 10.1.2025
- Ernest Leroux (1913) , *Franz de Zeltner ,Contes du Sénégal et du Niger*, La légende de Soundiata,p.1-36
- Ercilasun, Ahmet Bican (2019). Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig). İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Günay, R. M. (2020). Nehir Destan Oguzname (OGUZ BİTİĞ). *Anasay* (12), 183-187. <https://doi.org/10.33404/anasay.717413>
- Hopkins, N. S., & س. لاو كينز نكيو ه. (1997). Memories of Griots / الرواة (الغريو. تبايركن): *Alif: Journal of Comparative Poetics*, 17, 43–72. <https://doi.org/10.2307/521607>
- İbn Battûta Tancî. (2016), *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları.
- Ibn Haldun (2007), *Mukaddime* Cilt 1. (Haz. Süleyman Uludağ). Dergah Yayınları
- Niane, D. T. (2006), *Sundiata an epic of old Mali*, Trans. G. D. Pickett, Pearson Longman Press, Harlow, England, p.15-21.
- Jansen, J. (2018). Beyond the Mali Empire—A New Paradigm for the Sunjata Epic. *The International Journal of African Historical Studies*, 51(2), 317–340. <http://www.jstor.org/stable/45176442>
- Kavas, Ahmet. (2004). “Mense Mûsâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/146-148. Ankara: TDV Yayınları
- Kavas,Ahmet (2007). Destanlar Kıtası Afrika. <https://www.yuzaki.com/2007/03/destanlar-kitasi-afrika/> erişim tarihi: 16.02.2025
- Keim, Curtis A. (2005). "Rev. Of *Sunjata: A West African Epic of the Mande Peoples*". *The International Journal of African Historical Studies*. 38 (1): 112–113.
- Kunene, D. P. (1991). Journey in the African Epic. *Research in African Literatures*, 22(2), 205–223. <http://www.jstor.org/stable/3819834>
- Kuşcu, A. D. (2016). Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri ve Altuncan Hatun Örneği. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*(1), 173-191.
- Kuzakçı, B. (2023). Soğd Toplumunda Kadın Kimliği ve Temsilleri (MÖ VI.-MS VIII. Yüzyıl). *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 633-675. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1253575>
- Köse, Feyza Betül. (2017), “İbn Haldûn’un Siyer Anlatımı – El-İber Özelinde –,” *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37,123-145 <http://dx.doi.org/10.26650/ilahiyat.2017.19.2.0001>
- Kouroukan Fougä, <https://ambamali.ca/kouroukan-fougä/> Erişim Tarihi: 12.1.2025
- La Meslée, Valérie Marin (2012). "L'épopée de Ségou: le royaume bambara conquérant". *L'Âme de l'Afrique. Le Point références* (in French) (42 (November–December)). Paris: 48.
- Moussa Hissem Moussa,2004. Orta Çağ'da Parıldayan Bir Afrika İmparatorluğu: Mali İmparatorluğu <https://www.akem.org.tr/post/orta-%C3%A7a%C4%9F-da-par%C4%B1ldayan-bir-afrika-i-mparatorlu%C4%9Fu-mali-i-mparatorlu%C4%9Fu>
- Mbele, Joseph L. (2006) “Women in the African Epic.” *Research in African Literatures* 37, no. 2, 61–67. <http://www.jstor.org/stable/3821156>.
- Newbury, D. S. (1981). [Review of *Hero and Chief: Epic Literature from among the Banyanga (Zaire Republic)*, by D. P. Biebuyck]. *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne Des Études Africaines*, 15(2), 364–366. <https://doi.org/10.2307/484426>
- Okpewho, Isidore. *The Art of The Ozidi Saga. Research in African Literatures Volume 34, Number 3. State University of New York* <https://web.archive.org/web/20060712053205/http://iupjournals.org/ral/ral34-3.html>

- Özdemir, Ş., & Temizkan, A. (2024). Ergenekon Türk Destanı mı, Moğol Destanı mı? *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 588-657. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1408932>
- Gözütok Tamdoğan, Zehra. (2022) "Haccın Dönüştürücü Gücüne Şahit Olan Mali Sultanı: Mensâ Mûsâ". *Tasavvur – Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 8 / 1 (Haziran): 629-662. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1096646>
- Yazıcı, Hüseyin (2009), "SÎRETÜ BENÎ HİLÂL", TDV İslâm Ansiklopedisi, cilt 37, s.266-268 İstanbul <https://islamansiklopedisi.org.tr/siretu-beni-hilal> (16.02.2025).
- Yiğit, D. (2022). Kral VI. (1.) James Döneminde İskoçya'da ve İngiltere'de Cadı Avı. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 442-466. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.999278>
- Mali İmparatorluğu Haritası
<https://www.worldhistory.org/img/r/p/1500x1500/18903.png.webp?v=1715754630-1715754709> Erişim Tarihi: 17.02.2025

Extended Abstract

This article tells the life story of Sundiata Keita, who is considered as the founder of the early Mali Empire, and how he founded his kingdom. The epic is a product of a 13th-century oral tradition passed down through generations by storytellers called griots. An oral epic, the Sundiata Epic tells us not only the history of the Mali Empire, but also the culture and family structure of the Mande ethnic group. While the Maninka society refers to extended families descended from the patriarchal line at the local level, it represents large ethnic groups known as clans at the regional level. In Mande culture, clans were given special importance and were extremely loyal to each other.

The content of the seven-part epic is as follows:

The first part of the epic tells of Sundiata's father's (Maghan) abilities and how much he was loved by his people. In the epic, Maghan one day hosts a prophet hunter in his palace, and the hunter tells him that there is a prophecy that foretells the greatness that Maghan's descendants and the Mali Empire will reach. However, in order for this to happen, Maghan must marry a woman named Sogolon. Sogolon, who is often referred to as the "Buffalo Woman" in the epic, is described with the sentences, "She is ugly, she is hideous, she carries a misshapen hump on her back. Her monster eyes looks as they are only put onto her face." One day, a stranger comes to their country and offers his daughter to the King. When brought to his palace by two young hunters, Maghan meets Sogolon. They decide to offer Sogolon to Maghan. The King marries Sogolon because he hopes to fulfill the prophecy. It tells how the King of Mali chose this hunchbacked and ugly girl as his wife with a mystical belief, how much importance he attached to the words of the oracle and the sorcerer, how he organized his administration and life accordingly, and how the child born from their marriage was born. Sogolon is Maghan's second wife.

The second part tells the story of Sundiata's birth from Sogolon, his first wife's disapproval of the baby and the sorcerers' call to the house to cast a spell on the baby, but these sorcerers cannot cast a spell on the baby, and the magnificence of the ceremony the king holds in the palace for his baby.

The third part tells the story of the newborn's disability and the stepmother's discomfort with the disabled child, the birth of Sundiata's sister, and the king's remarriage to another woman. The fourth part tells the story of the king's death, the council meeting, and the stepmother's discomfort with the disabled child, which was born to Sundiata by his second wife, and

therefore the first wife giving Sundiata's family a place to live away from the palace, and Sundiata, who tries to fix his disability on his own, trying to walk by turning long iron rods into legs.

The fifth part clearly shows the stepmother's influence on the administration of the palace. So much so that the stepmother makes a decision that will change Sundiata's life and ensures that they are exiled from the palace. This section tells the story of Sundiata, who was looking for a place to settle with his family, being accepted by the King of Ghana after a long journey, settling in the palace and being supported by the king to educate himself.

The sixth section tells the story of Sundiata Keita settling in Ghana, becoming the king's most trusted commander, learning war tactics and how to manage the army, the king's support for Sundiata, meeting some people who came from Mali to the Ghana kingdom, telling them that they were not happy with the current administration and convincing Sundiata to return to his country, and the death of his mother. The seventh and final section tells the story of Sundiata Keita's coming to Mali with a strong army and defeating the Sosso king, his becoming the king of Mali. He establishes a kingdom consisting of neighboring states. The epic tells a story of determination from beginning to end. It is the story of a young man who overcomes his disability, becomes stronger, and becomes the king of his own country despite his disability. This young man was very influential in the strengthening of the Mali kingdom.

According to the epic, in the Kingdom of Mali, there was no system of inheritance with certain rules for the king to ascend to the throne. The throne could pass from father to son, as well as from brother to sister's son, or from cousin to uncle. This irregularity often caused throne fights within the kingdom. In fact, it is clearly stated in the epic that Sundiata was exiled due to these jealousies. The epic tells how Sundiata united the Malinkes under one roof when Mali was a small chiefdom, and how the country turned into an empire as a result of the systematic economic developments implemented by Sundiata. The Karinka War with Sundiata and the King of Sosso in 1230 is considered the founding of the Mali Empire.

The foundations of the state were laid and the rules of governance were determined with the constitution called Kouroukan Fouga (Mande Covenant) declared at the end of this war. The Mande Covenant is an example of the Universal Declaration of Human Rights. The article titles of the Kouroukan Fouga law included; social organization, property acquisition, protection of nature, kinship relations, while the most important issues frequently emphasized in the covenant were brotherhood, equality, justice and freedom. In this covenant, it was requested that the forgery profession be pursued with special care. This covenant, which is one of the oldest constitutions in the world and was mostly prepared orally, includes a seven-part preamble defending social peace, human inviolability, education, the integrity of the homeland, food security, the abolition of slavery, freedom of expression and trade. Although the empire disappeared, the words of the Covenant and related rituals continue to be passed down orally from father to son among the Malinke clans (families). To keep the traditions alive, annual ceremonies commemorating this historic meeting continue to be held today in the village of Kangaba (adjacent to the large area of Kurukan Fuga, now in Mali (near the border with Guinea)). These traditional ceremonies, which have been going on for centuries, are supported by local and national authorities in Mali because they convey a message of "love, peace and brotherhood".

After the country became an empire, Niani (also known as Mali) became the capital of the country, as it was well-positioned for the gold trade, and became a center for merchants to flock to this stable and commercially profitable city. During his reign, the king both catered to the Muslim merchant class and fulfilled the traditional religious expectations of the Malian people, preserving and perpetuating their own oral traditions. It is thought that Sundiata died

around 1255 AD, but the cause of his death is still controversial. The Mali Empire continued to flourish long after Sundiata's death. One of the most famous emperors of the empire, Mansa Musa (Sundiata's great-nephew), made his mark in history with his pilgrimage and was talked about for many years. During the journey, he distributed gold loaded with camel caravans as alms to the tradesmen and people along the route, which made the existence of Mali's rich mines known. The Malian sultan's fame was also recognized by the continental European states.

The Sundiata epic is still an integral part of Mande traditional culture today, and the story continues to be retold through griots and masked rituals (dances). The story has also left an undeniable mark not only on West African culture but also on the world. Today, many high schools and universities include the Sundiata epic in African literature and history courses. Some commentators say the epic is more similar to William Shakespeare's Hamlet, while others claim it inspired Disney's successful animated film The Lion King. Today, the epic is part of the official national mythology of the Republics of Mali, Gambia, Senegal and Guinea, and is taught in primary school history classes.